

Jan Dirk de Jong

**Lector Aanpak
Jeugdcriminaliteit**

Maart 2026

Het kind van de rekening

Voorwaarden voor zorgvuldige preventie binnen het jeugd- & veiligheidsdomein

Een professionele handreiking

Risico's bij preventieprojecten binnen het jeugd- & veiligheidsdomein

We willen allemaal hetzelfde. Overlast en jeugdcriminaliteit voorkomen. Minder jonge aanwas en doorgroeiers in de georganiseerde criminaliteit. Meer veiligheid. En vooral een beter perspectief voor onze jeugd die opgroeit in kwetsbare omstandigheden.

Daarom willen we soms ook zichtbare actie. Want de druk is reëel. In de samenleving. In de politiek. In de media. Zeker wanneer zich heftige incidenten voordoen, tegenwoordig niet zelden als gevolg van online-offline dynamiek. Juist in die druk schuilt een groot risico. **Preventie in het veiligheidsdomein is géén neutrale activiteit.** Wanneer interventies onvoldoende doordacht zijn, te algemeen worden ingezet of verkeerd gepositioneerd zijn, kunnen zij kansen missen. Of zelfs schade veroorzaken.

Dat betekent niet dat **nieuwe initiatieven** geen waarde kunnen hebben. Het betekent wel dat zij alleen duurzaam effect hebben wanneer zij **scherp gepositioneerd** en **professioneel ingebed** worden.

Als het mis gaat blijven bestuurlijke kosten vaak beperkt. In de ontwikkeling van de jongere niet. Die prijs wordt betaald in gemiste kansen, verharding en verdere escalatie. Ontwikkelt een jongere zich tot ernstige overlastveroorzaker of groeit hij door tot veelpleger? Dan betekent dat ook hoge kosten het jeugd- en veiligheidsdomein én voor gespecialiseerde jeugdzorg. Zo worden jongeren uiteindelijk het kind van de rekening.

Deze notitie is bedoeld als **professionele handreiking**. Daarin benoem ik aandachtspunten en risico's die kunnen optreden bij het ontwikkelen, financieren en implementeren van preventieprojecten binnen het jeugd- en veiligheidsdomein. De insteek is professionalisering: niet om initiatieven af te schieten, maar om kwaliteit te versterken en te borgen.

Daarnaast is deze notitie bedoeld als **praktische checklist** voor beleidsambtenaren, procesregisseurs en projectleiders die besluiten nemen over de inzet van publieke middelen. Juist bij politieke en maatschappelijke druk is het verleidelijk om snel te handelen.

Deze handreiking helpt om in die context een stap terug te doen en systematisch te toetsen: *klopt de doelgroep, klopt de veranderlogica, klopt de uitvoerbaarheid?* De vragen in dit document zijn bedoeld om vóór toekenning van middelen scherpte aan te brengen. Zodat publieke investeringen bijdragen aan duurzame gedragsverandering in plaats van tijdelijke symboliek.

Jan Dirk de Jong

Amsterdam, 10 maart 2026

1. Preventie opereert in een spanningsveld

Preventie binnen het veiligheidsdomein opereert op het snijvlak van politieke urgentie, maatschappelijke onrust en media-aandacht, terwijl zij tegelijk te maken heeft met de complexe ontwikkelingsproblematiek van jongeren.

Veiligheid vraagt om zichtbaarheid en snelheid. Incidenten leiden tot politieke vragen, mediadruk en publieke onrust. Bestuurders willen laten zien dat er wordt gehandeld, dat er grip is en dat herhaling wordt voorkomen. Effectieve preventie vraagt echter om iets anders¹:

- **Relationele continuïteit:** vaste gezichten, langdurige aanwezigheid en opgebouwde vertrouwensrelaties.
- **Specialistische expertise:** kennis van groepsdynamiek, beïnvloedbaarheid en veiligheidslogica.
- **Langdurige inzet:** geen eenmalige interventie, maar volhouden over maanden of jaren.
- **Methodische discipline:** werken vanuit expliciete doelen, veranderlogica en toetsbare aanpak.

Kernvraag: wat weegt zwaarder — zichtbaarheid of werkzaamheid?

Wanneer zichtbaarheid belangrijker wordt dan werkzaamheid, verschuift het zwaartepunt van preventie naar symboliek. En symboliek verandert zelden gedrag.

Kernpunt: preventie vraagt om discipline onder druk.

¹ Deze publicatie bevat **geen literatuurverwijzingen** om de toegankelijkheid te vergroten. Een afzonderlijk document met onderliggende bronnen, theoretisch kader (A/B/C-doelgroepen differentiatie) en positionerende context binnen academisch en praktijkgericht werk is op aanvraag beschikbaar.

2. Onduidelijke doelgroep betekent onduidelijk effect

Jeugdcriminaliteit is geen homogene categorie. Er is een wereld van verschil tussen doelgroepen in verschillende ontwikkelingsfasen (die ik zelf onderscheid in A/B/C):

- **A:** jongeren met vroege zorgwekkende signalen.
- **Bmin:** omleidbare jongeren na eerste ernstig delictgedrag,
- **Bplus:** beperkt beïnvloedbare jongeren die steeds verder afglijden.
- **C:** zwaar justitiële doelgroepen.

Toch worden interventies geregeld breed gepresenteerd. *“Dit werkt tegen jeugdcriminaliteit.”*

Kernvraag: voor wie werkt het precies?

Een interventie die zinvol kan zijn bij lichte signalen, kan ineffectief blijken bij jongeren die stevig ingebed zijn in groeps- en statusdynamiek. In sommige gevallen kan zij daar zelfs schadelijk uitpakken.

Zonder scherpe doelgroepafbakening ontstaat risico op:

- **Overschatting van effect:** positieve uitkomsten bij lichte doelgroepen worden ten onrechte doorvertaald naar zwaardere problematiek.
- **Verkeerde plaatsing:** interventies worden ingezet bij jongeren voor wie zij niet bedoeld of geschikt zijn.
- **Contraproductieve werking:** jongeren gaan zich juist sterker verzetten, voelen zich bevestigd in hun rol en raken dieper verankerd in negatieve groepsdynamiek.

Kernpunt: preventie is nooit one size fits all.

Sterker nog: effectieve interventies bij risicogroepen blijken doorgaans *multimodaal* van aard: zij combineren meerdere werkzame componenten in plaats van één losse activiteit.

3. Wat moet er eigenlijk veranderen?

Veel projecten beschrijven wat zij doen. Minder duidelijk blijft vaak hoe het precies zou moeten werken. Er is een wereld van verschil tussen:

- **Gedrag:** welk concreet gedrag moet veranderen?
- **Mechanisme:** via welk proces zou die verandering plaatsvinden?
- **Context:** binnen welke sociale of groepsdynamiek speelt dit zich af?
- **Randvoorwaarden:** onder welke voorwaarden kan dit überhaupt effect hebben?
- **Tijd:** met welke realistische tijdshorizon?

Toch wordt vaak volstaan met algemene formuleringen als “bewustwording” of “weerbaarheid”.

Kernvraag: waarom werkt het precies?

Bewustwording is geen gedragsverandering. Beleving is geen gedragsverandering. Een indrukwekkende ervaring is geen gedragsverandering. Gedragsverandering bij hoog-risicjongeren is doorgaans relationeel, contextgebonden en langdurig.

Kernpunt: zonder expliciete veranderlogica wordt hoop verward met effect.

Effectieve interventies zijn bovendien zelden eendimensionaal. Wat werkt, is vaak *multimodaal*: een combinatie van begeleiding, vaardigheidstraining, systeeminterventies en duidelijke normstelling. Juist omdat jeugdcriminaliteit meerdere oorzaken heeft – in gedrag, gezin, school, peers en omgeving – werkt een aanpak die op meerdere niveaus tegelijk intervenueert doorgaans beter dan een losse interventie.

4. Groep, status en online dynamiek

Jeugdcriminaliteit is vaak geen individueel probleem, maar ingebed in bredere dynamiek. Er is een wereld van verschil tussen gedrag dat voortkomt uit:

- **Groep:** groepsdruk, loyaliteit en onderlinge hiërarchie.
- **Status:** erkenning, reputatie en positie binnen hybride straatcultuur (off-/online).
- **Relaties:** banden met vrienden, familie en rolmodellen.
- **Online/offline dynamiek:** escalaties die zich tegelijk op straat en in apps afspelen.

Toch worden interventies regelmatig primair individueel ingestoken.

Kernvraag: wordt de groeps- en statusdynamiek voldoende meegenomen?

Individueel gerichte interventies zonder groepssensitiviteit kunnen *averechts* werken. Zij versterken soms juist wat zij willen corrigeren: status, verzet en wij-zij-denken. Wat bedoeld is als correctie, kan erkenning worden.

Wie in de groep – op onhandige wijze – wordt aangesproken, kan daar juist status aan ontleen. Begrenzen wordt dan belonen. Maar het omgekeerde is óók waar: wanneer de juiste persoon, met gezag in de groep, op het juiste moment corrigeert, kan de groep meebewegen en daalt de status van het gedrag.

Bij het kijken en nabespreken van een film, een VR-beleving, een escaperoom of een optreden van een ervaringsdeskundige kan hetzelfde mechanisme optreden. Wanneer spanning of beleving centraal staan en status, groepsdruk en consequenties onvoldoende worden gehoord, wordt de hoofdpersoon al snel bewonderd in plaats van bevraagd. **Identificatie kan sterker worden dan reflectie.** Wat bedoeld is als preventie, kan dan onbedoeld bevestiging oproepen.

Dat maakt deze interventievormen niet per definitie ongeschikt. Zij kunnen waardevol zijn als ingang of onderdeel van een bredere aanpak. Maar zonder duidelijke doelstelling, doelgroepafbakening en relationele inbedding blijven zij kwetsbaar voor onbedoelde effecten.

Kernpunt: zonder groepssensitiviteit kan correctie bevestiging worden.

5. Politieke druk en symbolisch beleid

Binnen het veiligheidsdomein bestaat begrijpelijke druk om snel zichtbaar te handelen. Er is een wereld van verschil tussen handelen onder druk en handelen op basis van doordachte effectlogica. Die druk uit zich in:

- **Snel zichtbaar handelen:** laten zien dat er direct wordt ingegrepen.
- **Incidenten adresseren:** reageren op concrete gebeurtenissen.
- **Publieke rust herstellen:** het gevoel van controle terugbrengen.

Maar versnelling heeft risico's:

- **Financiering zonder pilotfase:** geen ruimte om eerst te toetsen.
- **Beperkte methodische toetsing:** onvoldoende analyse van werkzame mechanismen.
- **Geen contra-indicatieanalyse:** niet expliciet maken voor wie het níet geschikt is.
- **Procevaluatie zonder effectmeting:** meten wat is gedaan, niet wat is veranderd.

Kernvraag: wordt hier snelheid beloond of werkzaamheid?

Wanneer experimenteren de norm wordt zonder duidelijke effectlogica, verschuift het risico naar de uitvoering. Experimenteren mag – maar alleen wanneer het bewust, tijdelijk en toetsbaar gebeurt. Beleidsmakers dragen het risico zelden persoonlijk. Jongeren wel. En ook de professionals die met hen werken.

Kernpunt: onder druk wordt experimenteren makkelijk, maar de gevolgen zijn niet neutraal.

6. Implementatie: uitvoering is alles

Zelfs plausibele of evidence based interventies kunnen mislukken. Er is een wereld van verschil tussen een methode op papier en de uitvoering in de praktijk. Succesvolle implementatie vraagt om:

- **Gespecialiseerde uitvoerders:** professionals die de doelgroep kennen en gezag hebben.
- **Duidelijke kwaliteitskaders:** heldere afspraken over doel, werkwijze en randvoorwaarden.
- **Structurele monitoring:** zicht op wat er daadwerkelijk gebeurt in de uitvoering.
- **Reflectie op neveneffecten:** oog voor wat onbedoeld wordt versterkt.
- **Heldere escalatieloga:** weten wanneer je opschaalt of overdraagt.
- **Mandaat en samenwerking:** duidelijke positie binnen het lokale netwerk.

Kernvraag: wordt deze interventie uitgevoerd zoals bedoeld?

Uitvoeringstrouw – bekend als 'fidelity' – betekent simpelweg: wordt het gedaan zoals het ontworpen is? Met andere woorden: doen wat je hebt afgesproken te doen, op de manier waarop het bedoeld is. Zonder die borging verliest zelfs een bewezen methode haar kracht.

Dat geldt ook voor evidence based programma's zoals *Alleen jij bepaalt*. Wanneer externe uitvoerders zonder lokale inbedding een klas binnenstappen, zonder relatie of gezag in de groep, kan de boodschap simpelweg niet landen. Lokale professionals moeten dan mogelijk zelfs ingrijpen om orde te bewaken (is mijn ervaring in een gemeente). Wat op papier werkt, werkt dan in de praktijk niet.

Dat is geen verwijt aan initiatiefnemers, maar een implementatievraagstuk. Juist hier ligt een kans: door lokale inbedding, duidelijke rolverdeling en samenwerking met bestaande professionals kan een interventie aan kracht winnen.

Kernpunt: een methode is zo sterk als haar uitvoering.

Preventie op hoog-risiconiveau is geen generieke activiteit. Het is hoogspecialistisch werk.

7. Verdringing van wat al werkt

Nieuwe zichtbare projecten krijgen vaak prioriteit. Er is een wereld van verschil tussen vernieuwen en vervangen wat al effectief is. Wanneer nieuwe initiatieven middelen en aandacht opeisen, kan dat onbedoeld ten koste gaan van:

- **Regulier en meer gespecialiseerd Jeugd- en Veiligheidsjongerenwerk:** professionals met opgebouwde relaties en kennis van de doelgroep.
- **Relationele, langdurige begeleiding:** trajecten die tijd vragen maar effect hebben.
- **Netwerkregie rond complexe casuïstiek:** samenwerking die zorgvuldig is opgebouwd.
- **Investerings in bewezen effectieve praktijken:** interventies die hun waarde al hebben aangetoond.

Kernvraag: wat verdringt dit initiatief in de bestaande praktijk?

Verdringing is zelden expliciet zichtbaar. Er wordt niets formeel stopgezet. Maar capaciteit, tijd en budget verschuiven. Wat al werkte krijgt minder ruimte, omdat middelen inmiddels anders zijn besteed.

Jongeren merken dat direct. Zij krijgen niet langer de begeleiding of interventie die mogelijk wél effect had. Het geld is immers al uitgegeven. Juist daarom vraagt innovatie om afstemming met wat er al is. Nieuwe projecten kunnen waardevol zijn – mits zij *aanvullend* zijn in plaats van *vervangend*.

Kernpunt: wat nieuw wordt gefinancierd, kan onbedoeld ontnemen wat al werkte — en dan wordt opnieuw de jongere het kind van de rekening.

8. Regie vraagt inhoud

Preventie binnen het veiligheidsdomein vraagt niet alleen bestuurlijke of organisatorische competentie, maar ook inhoudelijke regie. Er is een wereld van verschil tussen procesregie en inhoudelijke regie.

Projectleiders en beleidsambtenaren hoeven geen uitvoerend specialist te zijn. Maar zij moeten wél voorstellen kritisch kunnen toetsen. Dat vraagt om de volgende kennis:

- **Relationeel en groepsinzicht:** begrijpen hoe gedrag ontstaat en betekenis krijgt binnen groep en context.
- **Doelgroepdifferentiatie:** weten voor wie een interventie bedoeld is – en voor wie niet.
- **Werkzame mechanismen:** doorzien waarom iets zou moeten werken en waar contra-indicaties liggen.
- **Effectlogische toetsing:** onderscheid maken tussen een overtuigend verhaal en een onderbouwde aanpak.
- **Implementatiekennis:** weten wat nodig is voor uitvoeringstrouw (fidelity) en kwaliteitsborging.

Wanneer inhoudelijke expertise volledig wordt uitbesteed, ontstaat risico op onvoldoende tegenkracht. Inkoop kan dan leidend worden boven inhoud en urgentie boven kwaliteit.

Kernvraag: is hier sprake van procesregie of van inhoudelijke regie?

In complexe veiligheidsvraagstukken is het daarom wenselijk dat de opdrachtgever zelf over voldoende kennis beschikt of *onafhankelijke* inhoudelijke expertise structureel betreft bij besluitvorming. Regie zonder inhoud vergroot de kans op schijnregie.

Kernpunt: zonder inhoudelijke kennis wordt regie kwetsbaar.

9. Een praktische checklist

Preventie vraagt om zorgvuldigheid vooraf. Besluiten over publieke middelen verdienen inhoudelijke scherpte voordat enthousiasme of urgentie het tempo bepaalt.

Voordat middelen worden toegekend, stel minimaal deze vragen:

1. Voor welke **specifieke doelgroep** is dit bedoeld?
2. Wat moet concreet **veranderen**?
3. Via welk **mechanisme**?
4. Onder welke **randvoorwaarden** werkt dit?
5. Voor **wie** werkt het mogelijk **niet**?
6. Welke **contra-indicaties** zijn benoemd?
7. Hoe wordt uitvoering **gemonitord**?
8. Hoe wordt **effect gemeten** (niet alleen bereik)?
9. Wat gebeurt er **als het niet werkt**?
10. Wat **verdringt** dit project mogelijk?

Kernvraag: is dit voorstel inhoudelijk robuust genoeg om publiek geld aan toe te vertrouwen?

Deze vragen zijn geen bureaucratische hindernis. Zij kunnen vooral ook worden gebruikt door initiatiefnemers zelf! Wie een project ontwikkelt, kan met deze vragen het eigen voorstel aanscherpen voordat het wordt gepresenteerd aan een gemeente of school.

De vragen vormen een professionele beschermingslaag — voor bestuurders, voor uitvoerders en vooral voor jongeren.

Kernpunt: goede vragen vooraf voorkomen schade achteraf.

Slotwoord

Goede intenties zijn niet genoeg. Preventie in het veiligheidsdomein vraagt om **professionaliteit**, **proportionaliteit** en **methodische discipline**. In een klimaat van bestedingsdruk en politieke urgentie is het verleidelijk om snel te handelen. Dat is begrijpelijk.

Maar wanneer interventies onvoldoende doordacht worden ingezet, is het niet de bestuurder, niet de projectleider en niet de externe aanbieder die de ontwikkelingskosten draagt. Dat is de jongere. Dan wordt hij het kind van de rekening. En dat zou ons allemaal aan het denken moeten zetten.

Veel vernieuwende initiatieven ontstaan uit betrokkenheid, urgentie en oprechte zorg om jongeren. Die betrokkenheid verdient respect. Juist daarom verdient zij ook een stevige onderbouwing en een duidelijke positionering binnen het bredere preventieve landschap.

Deze handreiking is bedoeld voor **beleidsambtenaren**, **procesregisseurs** en **projectleiders** die publieke middelen toewijzen in het jeugd- en veiligheidsdomein. Het is een uitnodiging om onder druk professioneel te blijven denken.

Maar het is óók bedoeld voor **bedenkers van interventies**. Wie een project ontwikkelt, kan deze vragen gebruiken om het eigen voorstel sterker, robuuster en eerlijker te maken.

En misschien wel net zo belangrijk: dit document is er voor **jongerenwerkers en andere uitvoerende professionals**. Voor wie soms intuïtief voelt dat een interventie niet past bij de doelgroep, maar moeite heeft om dat scherp en onderbouwd te formuleren.

Dit stuk mag op al die redenen worden gebruikt. Gedeeld. Gemaild. Geappt. Niet om projecten tegen te houden, maar om ze sterker te maken.

Een jongerenwerker zou bijvoorbeeld kunnen opmerken: *“Ik heb deze handreiking gelezen. Kunnen we samen kijken of dit voorstel voldoende aansluit bij onze doelgroep en of de randvoorwaarden kloppen?”* Dat is geen weerstand. Dat is professionaliteit.

Dankwoord

Veel dank aan de vele ambtenaren en uitvoerende professionals in het veld die de afgelopen weken hun ervaringen met mij hebben gedeeld! Aan onderzoekers die literatuur hebben aangedragen of bereid waren mee te denken over aanscherping. Deze handreiking is mede dankzij hun praktijkkennis en wetenschappelijke reflectie tot stand gekomen.

Hopelijk helpt dit document om interventies zorgvuldiger te wegen en het gesprek over preventie verder te brengen.

Colofon

Het kind van de rekening. Voorwaarden voor zorgvuldige preventie binnen het jeugd- & veiligheidsdomein.

Copyright © 2026, Hogeschool Leiden

Auteur: Jan Dirk de Jong

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

**LECTORAAT AANPAK JEUGDCRIMINALITEIT
KENNISCENTRUM SAMEN REDZAAM**

HOGESCHOOL LEIDEN

 [linkedin.com/jan-dirk-de-jong](https://www.linkedin.com/jan-dirk-de-jong)

**hogeschool
Leiden**